

ศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของศีลในฐานะเป็นเหตุให้เป็นคนดี
ตามแนวพุทธปรัชญา
**An Analysis Study on Precepts as Causes of Superlative
Human Beings in Buddhist Philosophies**

พระสมหมาย จันทสิโล (จินโจ)¹
Phrasommy Juntaseelo (Jinjo)
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2555

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ต่อไปนี 1. เพื่อศึกษาศีลตามแนวพุทธปรัชญา 2. เพื่อศึกษาศีลในฐานะเป็นเหตุให้เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา 3. เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของในฐานะเป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสรุป และนำมาเสนอในเชิงพรรณนา

ผลจากการศึกษาพบว่า คนดีตามแนวพุทธปรัชญา จะต้องเป็นผู้รู้จักชีวิตของตนเองว่ามีองค์ประกอบมาจากธรรมชาติ มีจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือ ความสุขและพระนิพพาน ซึ่งตามแนวพุทธปรัชญาต้องการให้มนุษย์ถึงจุดมุ่งหมายปลายทางแห่งชีวิตโดยเร็ว จึงมีหลักการกระตุ้นให้ตื่นตัวอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้มนุษย์ยึดมั่นถือมั่นร่างกายของตน เพราะมนุษย์มีอายุไม่มาก จึงกระตุ้นเตือนให้มนุษย์มุ่งสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดโดยเร็วด้วยการประพฤติเพื่อให้เกิดประโยชน์เพื่อตน เพื่อคนอื่น และอยู่ร่วมกัน โดยมีหลักธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ฝ่ายเดียวจึงได้ชื่อว่าเป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา

ศีลในฐานะเป็นเหตุให้เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา จะต้องเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ด้วยการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ คือ ศีล 227 ศีล 10 และศีล 8 และศีล 5 ศีลจึงจะเป็นฐานรองรับความคนดี เพราะเป็นหลักของการละเว้นการทำชั่ว ส่งเสริมให้คนทำความดี ให้ละเว้นการยึดมั่นถือมั่นในความดีตามหลักของพุทธโอวาท คือ ศีลให้คนละเว้นการทำความชั่วทั้งปวง ศีลส่งเสริมให้คนกระทำความดีทั้งปวง และศีลส่งเสริมให้คนทำจิตใจให้ผ่องใส จึงได้ชื่อว่า ศีลในฐานะเป็นเหตุให้คนเป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา

วิเคราะห์ความสำคัญของศีลในฐานะเป็นเหตุให้เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา ซึ่งเป็นการวิเคราะห์การสำรวมในจตุปาริสุทธิศีล 4 คือ ปาฏิโมกข์สังวรศีล อินทรีย์สังวรศีล อาชีวะสังวรศีลและปัจจัยสันนิสิตศีล ซึ่งเป็นการสำรวมในพระปาฏิโมกข์โดยไม่ให้ล่วงละเมิดต่อพระปาฏิโมกข์ด้วยการมีความสำรวมในอินทรีย์สังวรศีล คือ หู ตา จมูก ลิ้น กายและใจให้มีความสงบ ไม่ให้วอกแวกต่อเสียง รูป กลิ่น รสอาหาร การสัมผัสในสิ่งที่ถูกใจ และไม่วอกแวกต่อธรรมาภรณ์ที่มาปรุงแต่งจิตใจให้ชอบปรุงแต่งจิตใจไม่ให้อับ ควรประกอบสัมมาอาชีวะที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยจึงเป็นอาชีพที่เป็น

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชา พุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

สัมมาชีพ ส่วนการบริโภคปัจจัยสี่ด้วยความสุขกาย สุขใจได้นั้นเพราะการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ตามแนวพุทธปรัชญาไม่ละเมิดศีลด้วยการมีคุณธรรม 2 ประการ หรือเป็นผู้มีธรรมที่คุ้มครองโลกให้เกิดความสงบสุข คือ เป็นผู้มีหิริ 1 เป็นผู้มโหตตปปะ 1 ธรรมทั้งสองประการนี้จึงเป็นเหตุให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งสามารถรักษาศีลให้เป็นปกติได้อย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เป็นผลดีต่อการดำเนินชีวิตที่ดีความสงบสุขสันติสุข ทำให้เป็นผู้มีอำนาจที่จะข่มกิเลสไม่ให้เกิดขึ้นได้ และทำให้ชีวิตมุ่งสู่จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพานได้ สิ่งเหล่านี้จึงได้ชื่อว่า “ความสำคัญของศีลในฐานะเป็นเหตุให้คนเป็นดีตามแนวพุทธปรัชญา”

ABSTRACT

This Research of this thesis were as follow 1) to study on being a virtuous person in Buddhist Philosophy 2) to study the activity to rectify a problem society to the Noble Eightfold Path in Buddhist Philosophy 3) to analyze the significance of the activity to rectify a problem society to the Noble Eightfold Path in Buddhist Philosophy. This qualitative research has been conducted in the form of exploring from the Tepitaka (Three Baskets), related documents and research, made conclusion with descriptive presentation.

The study revealed that ; being virtuous person in Buddhist Philosophy one may need to know that one's life comes from the composition of nature. The highest goal of life is happiness and Nirvana; the extinction of all defilements and suffering. Regarding to Buddhist Philosophy, human beings need to reach the destination of life as soon as possible so they always need to be stimulated to have self-awareness to prevent them from attachment to their own bodies. Because of short life span, human beings need to be arouse to reach the highest goal of life quickly, with well - behave for their own benefits, for others' and for all groups together with the Dharma Disciple to be recognized as a virtuous person regarding Buddhist Philosophy.

Focusing on the activity to rectify a problem society to the Noble Eightfold Path in Buddhist Philosophy, being a perfect person, human being need to observe the precepts that includes 227 precepts,10 precepts, eight precepts, and five precepts. The precepts therefore act as the strong base supporting the virtuous person because it is the principle of violating of doing bad deed, promoting doing good deed, stopping from attaching to wholesome goodness. According to Buddha's exhortation, it needs people to stop doing bad deed, and promote them to do good deed including mind purification. They will be recognized on the activity to rectify to the Noble eightfold path in Buddhist Philosophy.

To analyze the significance of the activity to rectify a problem society to the Noble Eightfold Path in Buddhist Philosophy, analyzes the restraint in Parisuddhi-Sila 4; morality of pure conduct, which includes Patmokkhasamvara-sila; restraint in accordance with the monastic disciplinary code, Indriyasamvara-sila; sense control, Ajivaparisuddhi-sila; purity of conduct as regards livelihood, Paccayasannissita-sila; pure conduct as regards of life which is restraint in Patimokkha; the fundamental of precepts. No violating Patimokkha by controlling your ears, eyes, nose, tongue, body and mind peacefully, not distracted by noise, shape, smell, taste of food and touch as well as not concentrate on concoction one's mind to likes or dislikes. One should lead one's life sufficiently regarding Norm-Discipline that is sufficient profession. Leading a happy life with the four requisites; physical health, mental health is the effectiveness of precepts observation. To observe precepts purely regarding Buddhist Philosophy may need Lokapala-dharma 2; virtue that protects the world, to make the world a peaceful place to live. It means that one possesses Hiri or moral shame and Ottappa; moral dread. The two dharma enable people to observe precepts results a peaceful life. The can make people powerful in controlling desires and reaching the highest goal; nirvana which can be recognized as the significance of the activity to rectify a problem society to the Noble Eightfold Path in Buddhist Philosophy.

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศีลมีความเป็นมาตั้งแต่การถือกำเนิดของมนุษย์ เพราะมนุษย์กับศีลเป็นสิ่งที่คู่กันมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์แล้ว โดยเฉพาะศีลที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเครื่องยืนยันได้ คือ ศีลในพระพุทธศาสนาที่ได้ปรากฏในชาดกต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกที่ได้กล่าวถึงเรื่องของศีลเป็นหลักสำคัญ เช่น เรื่องสัตว์สามสหายที่เป็นเพื่อนกัน และอยู่ร่วมกันได้เพราะการมีศีลเป็นเครื่องประกอบการอยู่ร่วมกัน ซึ่งครั้งหนึ่งมีสัตว์อยู่ด้วยกันสามชนิด คือ นกทา ลิง และช้าง เป็นเพื่อนกันอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ยังไม่รู้ผู้ใดเป็นพี่ใหญ่ พี่รอง น้องเล็ก อยู่มาวันหนึ่งสัตว์ทั้งสามตัวได้มองเห็นต้นไทรต้นหนึ่ง ช้างจึงพูดขึ้นว่า "เออ ต้นไทรต้นนี้เราได้พบเห็นตั้งแต่นานแล้ว ซึ่งครั้งนั้นเราได้เอาท้องมาถูยอดต้นไทรนั้นเล่นอยู่เป็นประจำ เราน่าจะมีอายุมากกว่า" เมื่อลึงกับนกทาได้ยินเข้า ลึงจึงพูดขึ้นว่า "ต้นไทรต้นนี้เมื่อก่อนเราพบมีต้นเพียงรักแระของเราเอง และเราได้ได้ช่วยยอดไทรต้นนี้กินเป็นอาหารอยู่เราน่าจะเป็นพี่ใหญ่" ส่วนนกทา จึงพูดขึ้นว่า "บริเวณดังกล่าวนี้ เมื่อก่อนยังไม่มีต้นมาก่อนเลยที่มีต้นไทรอยู่ปัจจุบันนี้ เพราะเราได้เก็บกินลูกไทรจากต้นโน้นแล้ว พอมาถึงตรงนี้ เราได้ถ่มมูลลง ณ จุดนี้แล้ว จึงมีต้นไทรเกิดขึ้นมา" เมื่อลึง ช้าง ได้ยินคำพูดของนกทาแล้วจึงยกให้นกทาเป็นพี่ใหญ่ ลึงเป็นพี่รอง ส่วนเจ้าช้างก็เป็นน้องเล็ก ซึ่งเรื่องชาดกดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงสัตว์ทั้งสามชนิดเป็นสัตว์ที่มีศีล จึงทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น ศีล จึงมีความสำคัญต่อการทำให้มนุษย์เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา

ศีล เป็นข้อกำหนดที่เกี่ยวกับความประพฤติของบุคคลทุกคนเพื่อเป็นหลักประกันของการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข เป็นระเบียบวินัยอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นผลผลิตชนิดพิเศษอีกประการหนึ่งโดยเฉพาะที่เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับความประพฤติดังกล่าวย่อมมีอยู่ในทุกศาสนา ที่ตรงกันบ้าง แต่ต่างกันบ้าง สุดแต่แต่ศาสดาของแต่ละศาสนาหรือลัทธินั้น ๆ จะบัญญัติขึ้นมา ส่วนมากจะบัญญัติเป็นข้อดเว้น ซึ่งหมายความว่า นอกจากข้อที่สั่งให้ละเว้นนั้นยังสามารถปฏิบัติได้ เช่น ศีล 5 ในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่า เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการถือเอาสิ่งของบุคคลอื่นที่ยังไม่ได้อนุญาต เว้นจากการประพฤติดินในกาม เว้นจากการพูดเท็จ แล้วเว้นจากการดื่มน้ำเมา อันเป็นสาเหตุของความประมาท ศีลทั้ง 5 ข้อนี้เป็นหลักเบื้องต้นในพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนทราบกันดี เพราะเป็นประเพณีนิยมที่รับศีลกันในพิธีทางศาสนาเกือบทุกพิธี คนไทยจะต้องเคยได้พบเห็นได้ยินการสมาทานศีลของคฤหัสถ์ การกล่าวนำศีลของพระภิกษุมานตั้งแต่เล็ก ๆ จนแก่ และแก่ใกล้จะตายก็ยังมิ ซึ่งยังไม่รู้ความหมายอย่างชัดเจนก็มี แต่เมื่อพิจารณาให้ดีแล้ว บุคคลโดยมากมองเห็นความสำคัญของศีลเป็นอย่างไร หรือมีความเห็นในเรื่องของศีลเป็นอย่างไร เพราะข้อบัญญัติในศีลแตกต่างกันในทางปฏิบัติของบุคคลทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่จะปฏิบัติผิดเกือบทุกข้อ และที่มองเห็นว่าไม่ผิดและมองเห็นว่าผิด เช่น ถ้าฆ่าชีวิตสัตว์ จะผิดศีลข้อที่ 1 แต่มนุษย์ก็ฆ่าสัตว์มาเป็นอาหารทุกวัน หรือการนำสัตว์มาเป็นเครื่องมือทดลอง ถ้าถือเอาสิ่งของที่ข้าวของไม่ได้อนุญาตโดยขโมย จะผิดศีลข้อที่ 2 แต่กฎหมายก็มีข้อยกเว้น คือสมบัติของศัตรูในคราวสงครามจะหยิบเอาก็ไม่ผิดกฎหมาย ถ้าล่วงละเมิดภรรยาสามี บุตรธิดาที่อยู่ในความดูแลของผู้ปกครองอยู่ ถือว่าผิดศีลข้อที่ 3 แต่การเสนอตัวให้เจ้านาย ให้กับคนที่พอใจโดยไม่มีข้อผูกมัด ก็เป็นข้อที่นอกเหนือจากศีลข้อนี้ ถ้าโกหกที่ทำให้คนอื่นเสียหาย ก็ถือว่าผิดศีลข้อที่ 4 แต่ถ้าโกหกแล้วทำให้คนอื่นสร้างได้ดีก็ถือว่าไม่ผิดศีลข้อนี้ และถ้าดื่มสุราเมรัยจนกระทั่งขาดสติสัมปชัญญะก็ถือว่าผิดศีลข้อที่ 5 แต่ถ้าดื่มเป็นกระสายยาเพื่อรักษาโรคย่อมไม่ผิดศีลข้อนี้ดังกล่าว

เมื่อเป็นเช่นนี้ ศีล เป็นเครื่องประกอบให้สัตว์โลกอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพราะศีลได้สร้างเกราะป้องกันให้สัตว์โลกมีความสงบ ร่มเย็น อยู่อย่างปกติสุขและศีลเป็นเครื่องมือ เป็นหลักการที่สร้างคนให้เป็นมนุษย์อันประเสริฐ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาคนดีตามแนวพุทธปรัชญา
- 2.2 เพื่อศึกษาศีลในฐานะเป็นเหตุให้เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของศีลในฐานะเป็นเหตุให้เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา
- 3.2 รู้แลเข้าใจศีลในฐานะเป็นเหตุให้เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา
- 3.3 นำไปใช้งานเกิดผลสัมฤทธิ์จากการวิเคราะห์ความสำคัญของศีลในฐานะเป็นเหตุให้เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา

ชั่ว มีสมาธิ คือ ความมั่นคง มีสติสัมปชัญญะ คือ ระลึกถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นผู้ที่มีปัญญา ซึ่งเป็นสัมปชัญญะ หรือปัญญาในเบื้องต้น จนถึงเป็นปัญญาวิมุตติ ที่เป็นปัญญาสูงสุด ดังนั้น คนดีตามแนวพุทธปรัชญา จึงเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา และมีสติสัมปชัญญะ ตลอดเวลา

5.2 ศีลในฐานะเป็นเหตุให้คนเป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา

ศีล หมายถึง กรอบแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคลที่มีเหตุ มีผล ว่าสิ่งใดควรปฏิบัติสิ่งใดควรละเว้น เพราะถ้าหากฝ่าฝืนกฎธรรมชาติที่เป็นศีล คือ ความสงบดังกล่าวนั้นจะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคมโดยสิ้นเชิงเมื่อเป็นเช่นนี้ ศีล จึงสามารถสรุปความหมายได้ว่า ศีล หมายถึง ข้อเว้น ข้อละเว้นและข้อเป็นที่ไม่สมควรแก่การประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เป็นเครื่องยืนยันว่าเป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา ศีลแบ่งออกเป็นประเภทของพระภิกษุ เรียกว่า “พระวินัย”

ประเภทของศีลของสามเณรเรียกว่า “สิกขาบท” ประเภทศีลของแม่ชีเรียกว่า “สิกขาบทแม่ชี” ประเภทศีลของอุบาสก อุบาสิกาเรียกว่า “อุโบสถศีลหรือศีล 8” และประเภทของศีลพุทธศาสนิกชนทั่วไปเรียกว่า “เบญจศีลหรือศีล” ลักษณะของศีลพระภิกษุเรียกว่า “ลักษณะพระวินัย” ลักษณะของศีลของสามเณรเรียกว่า “ลักษณะสิกขาบท” ลักษณะของศีลสำหรับแม่ชีเรียกว่า “ลักษณะสิกขาบทแม่ชี” ลักษณะของศีลสำหรับอุบาสก อุบาสิกาเรียกว่า “ลักษณะอุโบสถศีลหรือศีล 8” และลักษณะของศีลพุทธศาสนิกชนทั่วไปเรียกว่า “ลักษณะเบญจศีลหรือศีล” มีคุณค่าต่อการส่งเสริมให้มีความสุขมีทรัพย์และเข้าถึงพระนิพพาน ดังคำกล่าวของพระภิกษุ เมื่อนำคฤหัสถ์สมาทานศีลเสร็จจะมีคำกล่าว “สีเลนะ สุคะติง ยันติ คือ ศีล ทำให้เกิดความสุข สีเลนะ โภคสัมปะทา คือ ศีล ทำให้มีทรัพย์ สีเลนะ สุคะติง ยันติ คือ ศีล ทำให้เข้าถึงพระนิพพาน

ดังนั้น ศีลในฐานะเป็นเหตุให้เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา จะต้องเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ด้วยการถือศีล ที่ประกอบด้วยศีล 227 ศีล 10 ศีล 8 และศีล 5 เป็นฐานรองรับความเป็นคนดีซึ่งเป็นกรอบของการดำรงชีวิตของคน เมื่อมีกรอบที่ดีแล้ว จึงลงมือปฏิบัติแต่คุณงามความดีทั้งปวงภายในกรอบของศีล และเมื่อทำความดีทั้งปวงแล้วจึงทำให้จิตใจผ่องใส เมื่อเป็นเช่นนี้ ศีลเป็นพื้นฐานที่เป็นกรอบแนวทางการทำความดีทั้งปวง เป็นหลักปฏิบัติภายในกรอบแห่งศีลและทำจิตใจให้ผ่องใส คือไม่ยึดมั่นถือมั่นในความคิดของตน เมื่อทำการละความชั่วทั้งปวง การทำความดีทั้งปวงและการทำจิตใจให้ผ่องใสแล้วภายในคนเดียว จึงได้ชื่อว่า ศีลในฐานะเป็นเหตุให้คนเป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา

5.3 ความสำคัญของศีลในฐานะเป็นเหตุให้คนเป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา

ความสำคัญของศีลในฐานะเป็นเหตุให้เป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญาที่เกี่ยวกับจุดปารีสุทธิศีล 4 คือ ปาฏิโมกข์สังวรศีล อินทรีย์สังวรศีล อาชีวะสังวรศีล และปัจฉัยสันนิสิตศีล ดังนี้

ความสำคัญของปาฏิโมกข์สังวรศีล ในฐานะเป็นเหตุให้คนเป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา จึงเป็นการสำรวมในศีลให้มีความบริสุทธิ์ทั้งกายและวาจา ด้วยการละความชั่วทั้งปวงทำความดีทั้งปวงให้ปรากฏและทำจิตใจให้ผ่องใส ตามแนวพุทธปรัชญาที่เป็นหลักหรือวัตถุประสงค์ คือ ความละอายต่อการทำชั่ว และมีความเกรงกลัวต่อบาป ธรรมคุ้มครองโลกทั้งสองประการนี้จะสามารถทำให้ปาฏิโมกข์สังวรศีลมีความสำคัญต่อการเป็นเหตุให้คนเป็นคนดีตามแนวพุทธปรัชญา

6. คำขอบคุณ

บทความวิจัยนี้จะสำเร็จลงได้เพราะผู้วิจัยได้รับการช่วยเหลืออย่างมีเมตตาจากบุคคลหลายท่านที่ให้คำปรึกษาแนะแนวทางในการเขียนบทความวิจัย ให้กำลังใจและอุปถัมภ์ด้วยดี ตลอดมา ขอกราบขอบพระคุณพระธรรมฐิติญาณ เจ้าคณะภาค ๑๐ (ธ) พระราชาธรรมานวัตร ปฐมจารย์ผู้ก่อตั้ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ขอกราบขอบพระคุณพระสุทธิสารโสภณ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ผู้ช่วยให้มีการเปิดสอนนักศึกษามหาบัณฑิตที่วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทุกแขนงวิชาจนกระทั่ง ผู้วิจัย จึงได้มีโอกาสทำบทความวิจัยนี้ได้สำเร็จ และขอกราบขอบพระคุณพระสุทธิสารโสภณ ที่ได้ให้ความเมตตาในการรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และพระครูศรีวิริยโสภณ ให้ความเมตตาในการรับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมเล่มนี้จนสำเร็จลงด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณพระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และขอขอบคุณ ผศ.พิเศษ ดร. สุกิจ ชัยมุสิก และคณะกรรมการ ที่ได้มีความเมตตาให้คำแนะนำปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดสำนักงานวิทยาเขต คณะเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เจ้าหน้าที่ห้องสมุดส่วนกลาง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอขอบคุณพระสมร กุสโล (พรมศรี) วัดโนนงาม ที่อำนวยความสะดวกในการทำ บทความวิจัย ในครั้งนี้จนสำเร็จลงด้วยดี และที่ลืมไม่ได้ก็คือ กราบขอบพระคุณ พระอุปัชฌาย์อาจารย์ และที่ได้ให้ความอุปถัมภ์ด้วยดีเสมอมา ขอเจริญพรขอบคุณบิดา มารดา พร้อมทั้งญาติสนิทและกัลยาณมิตร ผู้ให้การอุปถัมภ์ทั้งกำลังใจและกำลังทรัพย์ จนกระทั่ง ผู้วิจัย ทำบทความวิจัยเล่มนี้สำเร็จลงด้วยดี